

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Мирзат Султанмуратова
Университет	: Кыргыз-Түрк “Манас” Университети
Институту	: Коомдук Илимдер Институту
Багыты	: Түркология
Иштин сапаты	: Магистрдик диссертация
Беттердин саны	: XVII+152
Бүтүрүү датасы	: 04/06/2015
Илимий жетекчиси	: Ф. и. д., доц. Бурул Сагынбаева

КЫРГЫЗ ТИЛИНДЕГИ ЛАКАПТАРДЫН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Бүгүнкү күндө лакаптарды жыйноо, аларды макалдардан бөлүп изилдөө иши али колго алына элек. Азыркы басма сөздө жарыкка чыгып жаткан китептердин баары “*Кыргыз макал-лакап, учкул сөздөрү*” деп аталат да, анда макал, лакап, учкул сөздөрдүн баары чогуу эле берилип келе жатат. Бирок макал менен лакап өз-өзүнчө өзгөчөлүктөрү бар, бир жанрдын эки башка чоң түрүнө кирген паремиянын бир түрү болуп эсептелет.

“*Кыргыз тилиндеги лакаптардын өзгөчөлүктөрү*” деген темадагы диссертациялык иште кыргыз тилиндеги лакаптар биринчилерден болуп лингвистикалык багытта иштелди. Мында лакаптын структуралык-семантикалык өзгөчөлүктөрү, лакаптардын этимологиясы б.а., келип чыгуу булактары изилденди. Диссертациянын максатына ылайык, лакаптар макалдардан ажыратылып, өз алдынча изилденип, аларды чыгуу булактарына карай түрлөргө бөлүштүрүлүп, изилдөөгө алынган лакаптардын статистикалык көрсөткүчү жана тизмеси түзүлдү.

Диссертациялык иш киришүүдөн, үч бөлүмдөн, корутундудан, тиркемеден жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат. I бөлүм “*Диссертациялык иштин теориялык негиздери*” деп аталып лакап тууралуу

жалпы маалымат, лакаптардын изилдениши, лакап менен макалдардын окшоштуктары жана айырмачылыктары тууралуу маалымат берет. II бөлүм *“Лакаптардын пайда болуу булактары”* деп аталып лакаптардын келип чыгуу булактары изилденип топторго бөлүштүрүлөт. III бөлүмдө лакаптарды грамматикалык жактан карап, синтаксистик, морфологиялык жактан уюшулушуна басым жасалат. Ошондой эле лакаптарды уюштурган сүйлөмдөр изилденет да, бул бөлүм *“Лакаптардын уюшулуу өзгөчөлүктөрү”* деп аталат. Корутундуда иштин негизинде жалпы жыйынтык чыгарылды. Тиркемеде иште изилдөөгө алынган лакаптардын алфавиттик тизмеси берилди.

Ачкыч сөздөр: паремия, макал-лакап, тил илими, жомок, окуя, кыргыз тилиндеги лакаптар, сүйлөм түзүлүшү.

ÖZ

Hazırlayan	: Mirzat SULTANMURATOVA
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türkoloji
Tezin niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa sayısı	: XVII+152
Mezuniyet tarihi	: 04/06/2015
Tez danışmanı	: Doç. Dr. Burul Sagınbayeva

KIRGIZ TÜRKÇESİNDEKİ DARB-I MESELLERİN ÖZELLİKLERİ

Kırgız Türkçesinde darb-ı meseller atasözlerden ayrı olarak, üzerinde yapılmış bir çalışma yoktur. Şu anda, tüm yayınlar "*Kırgız atasözleri, darb-ı meselleri*" diye adlandırarak atasözler, darb-ı meseller genel olarak bir arada verilmiştir. Ama onlar kendilerine ait olan özelliklere sahip ve aynı tarzın iki tipi olarak tanımlanır.

Bizim yüksek lisans "*Kırgız Türkçesindeki darb-ı mesellerin özellikleri*" adlı tezimizde Kırgız Türkçesindeki darb-ı mesellerin üzerinde ilk kez dil bakımından araştırılmıştır. Burda Kırgız Türkçesindeki darb-ı mesellerin yapısal ve semantik yapısı, etimolojisi araştırılmıştır.

Çalışmamız giriş, üç bölüm, sonuç ve kullanılan edebiyatların listesinden oluşmuştur. İlk bölümü, "*Tez çalışmasının teorik temelleri*" olarak adlandırılır ve darb-ı meseller, onların araştırılması, atasözlerle benzerlikleri ve farklılıkları hakkında genel bilgiler taşır. İkinci bölüm "*Darb-ı mesellerin kaynakları*" olarak adlandırılır ve bu kaynaklar türlere ayrılmıştır. III. Bölümde darb-ı mesellerin dilbilgisi, sözdizimi, morfolojisi ele alınmıştır. Ayrıca, darb-ı meselleri yapan cümleler araştırılan bu bölüm "*Darb-ı mesellerin yapımlı özellikleri*" olarak adlandırılır. Sonuçta genel çalışma sonuçlarını verilmiştir. Ekte darb-ı mesellerin alfabetik listesi sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: atasözler, darb-ı meseller, hikaye, masal, dilbilim, kırgız dilindeki darb-ı meseller, cümle yapımı.

АБСТРАКТ

Подготовила : Мирзат Султанмуратова
Университет : Кыргызско-Турецкий Университет «Манас»
Институт : Институт Социальных Наук
Направление : Тюркология
Вид исследования : Магистерская диссертация
Количество страниц : XVII+152
Дата завершения : 04/06/2015
Научный руководитель: Док. фил. н., доцент Бурул Сагынбаева

ОСОБЕННОСТИ ПОГОВОРОВ В КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКЕ

Научно-лингвистическое исследование над поговорками в кыргызском языке до сих пор не проводилось. В настоящее время все изданные книги называются *“Кыргызские пословицы и поговорки”* и исследуются вместе. Но у них есть исключительные особенности и определяется как два типа одного жанра.

На нашей диссертации на тему *“Особенности пословиц на кыргызском языке”* кыргызские поговорки в первые были исследованы в языковом направлении. Здесь были исследованы структурно-семантический строй, этимология кыргызских поговорок.

Диссертация состоит из введения, трех частей, заключения и списка использованных литератур. Первая часть называется *“Теоретические основы диссертационной работы”* и дают общую информацию о поговорках, об исследованиях, об их сходствах и различиях с пословицами. Вторая часть называется *“Источники поговорок”* и в нем источники поговорок разделены по типам. В третьей часть исследованы грамматика, синтаксис, морфология кыргызских поговорок. Кроме того, исследуются типы предложения и это часть

называется *“Особенности организации поговорок”*. В заключении приведены общие результаты работы. В приложении предусмотрено алфавитный список поговорок.

Ключевые слова: паремия, пословицы, поговорки, лингвистика, история, происхождения, кыргызские поговорки, строй предложения.

ABSTRACT

Written by	: Mirzat SULTANMURATOVA
University	: Kyrgyz-Turkish University “Manas”
Department	: Enstitute Of Social Science
Branch	: Turkology
Type of Dissertation	: Master’ s Thesis
Quantity of pages	: XVII+152
Date closed	: 04/06/2015
Supervisor	: Doktor of Sci., Assis. Prof. Burul Sagynbaeva

THE FEATURES OF PROVERBS IN KYRGYZ LANGUAGE

Today, proverb collection and differential research is not conducted. Currently, in all published books all called as “*Kyrgyz proverbs, ecclesiastes*” and proverbs, ecclesiastes are given together in general. But they have exclusiveness and defined as one high proverbs type among two types of the genre.

In the dissertation topic “*THE FEATURES OF PROVERBS IN KYRGYZ LANGUAGE*” at first time proverbs in Kyrgyz language is worked in the linguistic direction. Here, have been researched rpoverb’s structure-semantic exclusiveness, etymologies and beginning sources ect. In accordance of the dissertation goal, proverbs are separated from ecclesiastes, researched differently, defined separately in accordance of the types, and collected statistic indicators and list of the proverbs.

Dissertation is consisting from introduction, three parts, conclusion and list of the used literatures. First part is called as “*Theoretical basics of the dissertation work*” and covered general information about proverbs, proverb research, their similarities and differences. Second part is called as “*Useful sources of the proverbs*” and covered information about proverbs sources research and separated for types. III. Part is pressed to the gremmar, syntaxes, morphology organization. Also, researched

sentences which organized from proverbs and this called as “*exclusiveness of the proverbs organization*”. Conclusion is covered general work results. In the attachment is provided proverb’s alphabet list.

Keywords: proverbs, language science, fairy tale, story, proverbs in Kyrgyz language.

БАШ СӨЗ

Диссертациялык иш кыргыз тилиндеги лакаптардын табиятын изилдөөгө арналды. Максаты кыргыз тилиндеги лакап жанрын макал жанрынан бөлүп кароо, структуралык-семантикалык өзгөчөлүктөрүн аныктоо.

Диссертациялык ишти жазууда туура багыт көрсөтүп, ишиме дыкаттык менен мамиле кылган, ар дайым көмөк көрсөтүп, темага байланыштуу кеп-кеңешин берген илимий жетекчим филология илимдеринин доктору, доцент Бурул Сагынбаева эжейге терең ыраазычылыгымды билдирем.